

AMBIVALENSSIN VETOVOIMA

Asta Kihlman haastattelee Harri Kalhaa

SQS
1/2022

45

Pervolinsi
Taidegalleria

Harri Kalha tunnetaan kirjoittajana, tutkijana ja kuraattorina. Hän on kuitenkin tehnyt kollaaseja jo pitkälle toistakymmentä vuotta. Kesällä 2020 Kalha tuli vihdoin ryminällä ulos kuvantekokaapista, kun hän esittäytyi Hämeenlinnassa järjestetyssä näyttelyssä muun muassa Jukka Korkeilan ja Reima Juhani Hirvosen rinnalla. Keväällä 2022 oli yksityisnäyttelyn vuoro: Helsingin Galleria Duetossa järjestetty 61 teoksen katselmus löi taidemaailman ällikällä. Kesällä Kalhan teoksia nähtiin Purnussa Orivedellä, ja syyskuussa Asta Kihlman kuratoi hänen teoksistaan näyttelyn Jyväskylän yliopiston näyttelykeskus Soihtuun. Näyttely sai nimeksi ”Ambivalenssin vetovoima”. Kaikki jutussa esiintyvät teokset ovat käsin leikattuja kollaaseja vuosilta 2015–2022.

• • •

AK: Aiemmissä tutkimuksissasi olet työstänyt kiintoisasti anaalisuuden käsitettä (esim. Kalha 2005; Kalha, 2012). Olet myös todennut (Kalha 2020), että anaalinen viiva ja lineaarisuus ovat sittemmin kulkeutuneet kynästä saksiiin. Uusimpien teostesi kohdalla olet taasen puhunut ”saksimaalauksista”. Miten luonnehtisit taiteellisen työsi keskeisiä piirteitä?

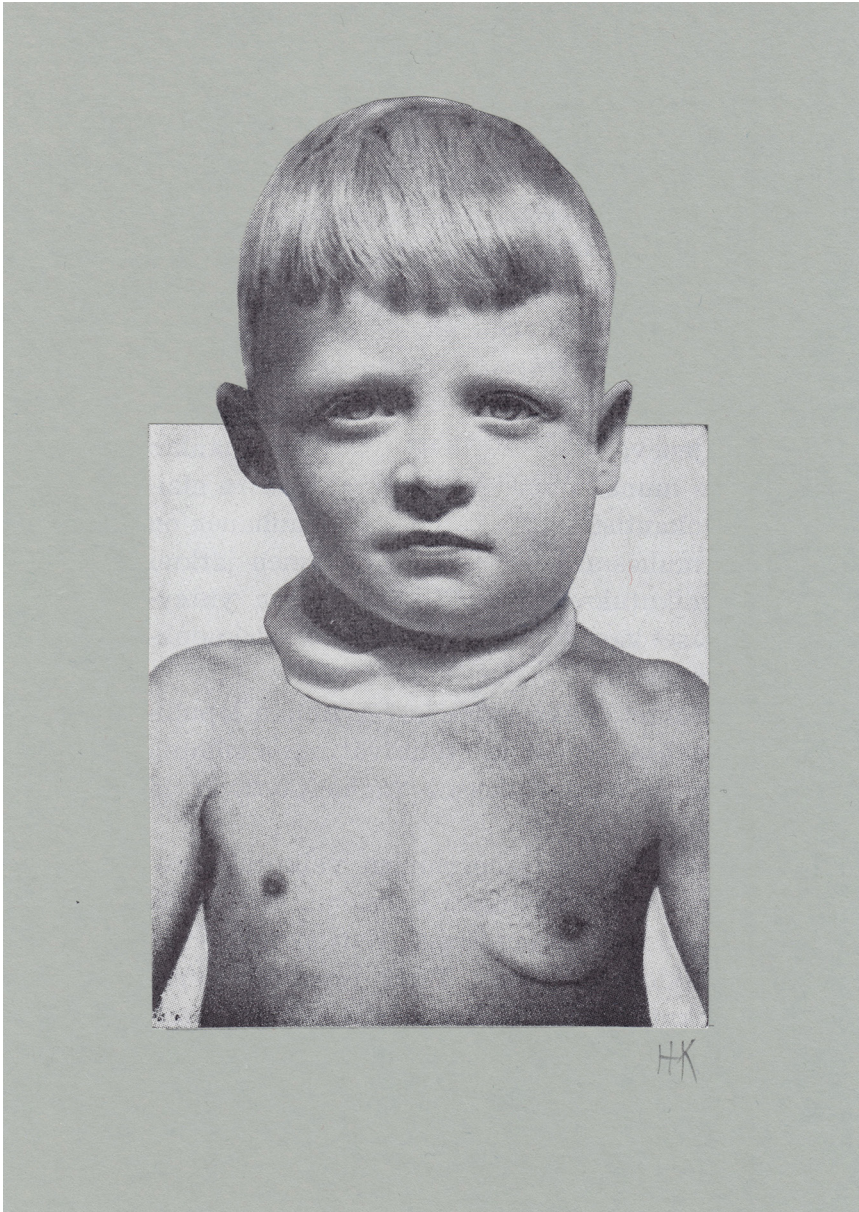
HK: Anaalisuus on lähtökohta, persoonaani kuuluva piirre, josta aina välillä pyristelen irti – ehkä turhaan. Olin aikoinaan taideopiskelijana ennen kaik-

kea ääriviivan piirtäjä, värejä taas vieroksuin. Kuten tiedät, olen sittemmin purkanut tätä viiva–väri-dialektiikkaa monessakin tutkimuksessa, etenkin *Tapaus Magnus Enckelliin* (2005) liittyen.

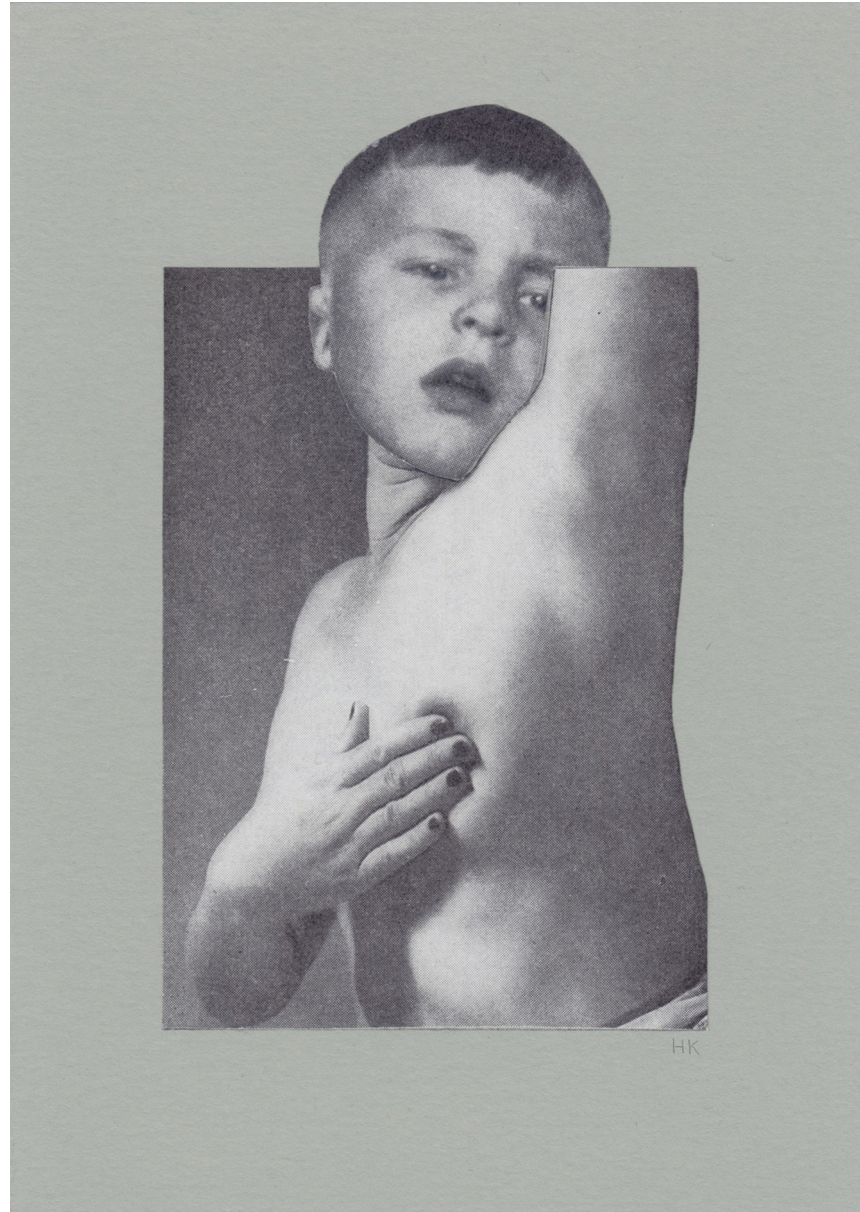
On muuten erikoista, etten mielestäni ole ihmisenä, siis arjen käytännöissä, juurikaan anaalinen; olen detaljien ihminen lähinnä kuvantekijänä, kuten ehkä kirjoittajanakin. Saksien leikkauspinta on terävä, ja nautin suuresti, kun saan leikatessa seurata pedanttisesti ääriviivaa. Ehkä siinä on hetken illuusio jonkinlaisesta järjestyksestä ja elämönhallinnasta. Moni on ihmetellyt työn tarkkuutta ja sitä, etten käytä lainkaan digitekniikoita. Ei tulisi mieleenikään! Käsin leikkaaminen on kollaasin nautinnollisin vaihe, liimaaminen puolestaan ikävin – ja toisaalta haastavin, koska siinä tapahtuu eniten kömmähdyksiä.

Saksimaalaukset on puolestaan uudehko sarja, johon uppouduin vuoden 2022 vaihteessa (esimerkkejä löytyy Instagram-tililtäni: <https://www.instagram.com/harri.kalha/>). Tavoittelen sarjan teoksissa uudenlaista ”maalauksellista” tuntumaa. Aineistona on Suomen taidehistorian merkiteoksia, jotka tosin muuttuivat prosessissa tunnistamattomiksi. Koska työskentelyni on lähtökohtaisesti hallitun lineaarista, halusin tutkia toisia saksimisen ulottuvuuksia.

Harri
Kalha
ja
Asta
Kihlman

KUVA 1: Harri Kalha, Toispuoleinen, kollaasi.

KUVA 2: Harri Kalha, Parafraasi, kollaasi.

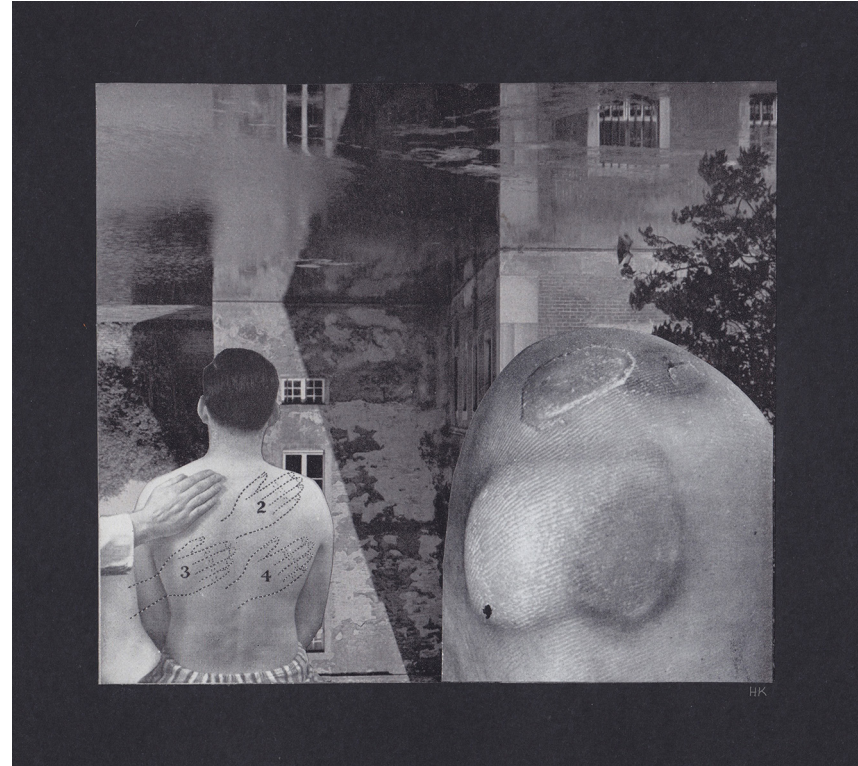
KUVA 3: Harri Kalha, Blind date, kollaasi.

KUVA 4: Harri Kalha, 3,2,4, kollaasi.

Käsitteenä saksimaalaus on tietysti oksymoron ja sellaisena ironinen. Mutta lähtökohtana tässä sarjassa ovat nimenomaan maalaukset (eivät esimerkiksi lineaarisemmat veistos- tai esinekuvat), ja oma otteenikin on tavallaan aiempaa maalauksellisempi. Mukana on myös sattumanvaraisuutta, joka on aina kiinnostanut minua muun muassa osana keramiikkataiteen luontaista esteettistä ilmaisuskaalaa.

Haptiikka

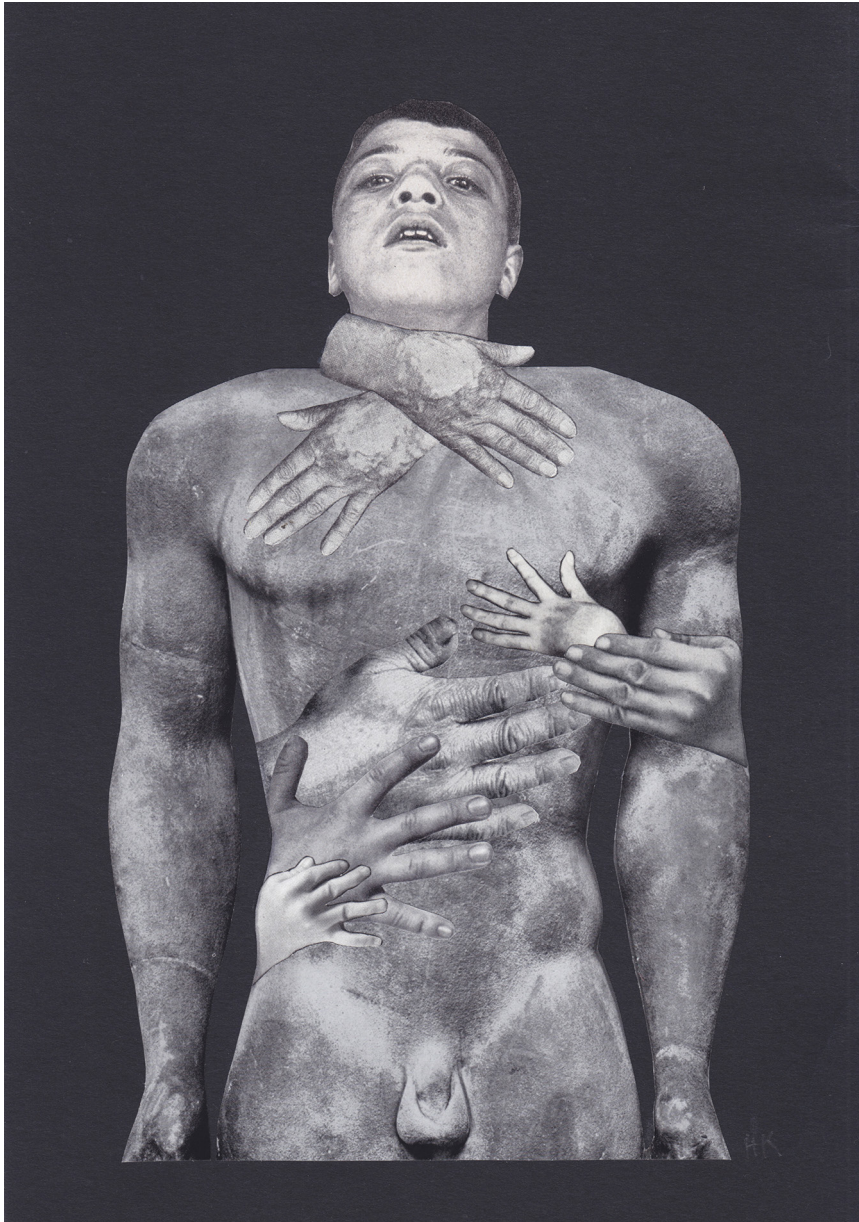
AK: Teoksesi ammentavat usein vanhemman taiteen ja kuvanveiston sekä keramiikkataiteen kuvastoista. Taktiiliset ja haptiset ominaisuudet tuntuvat

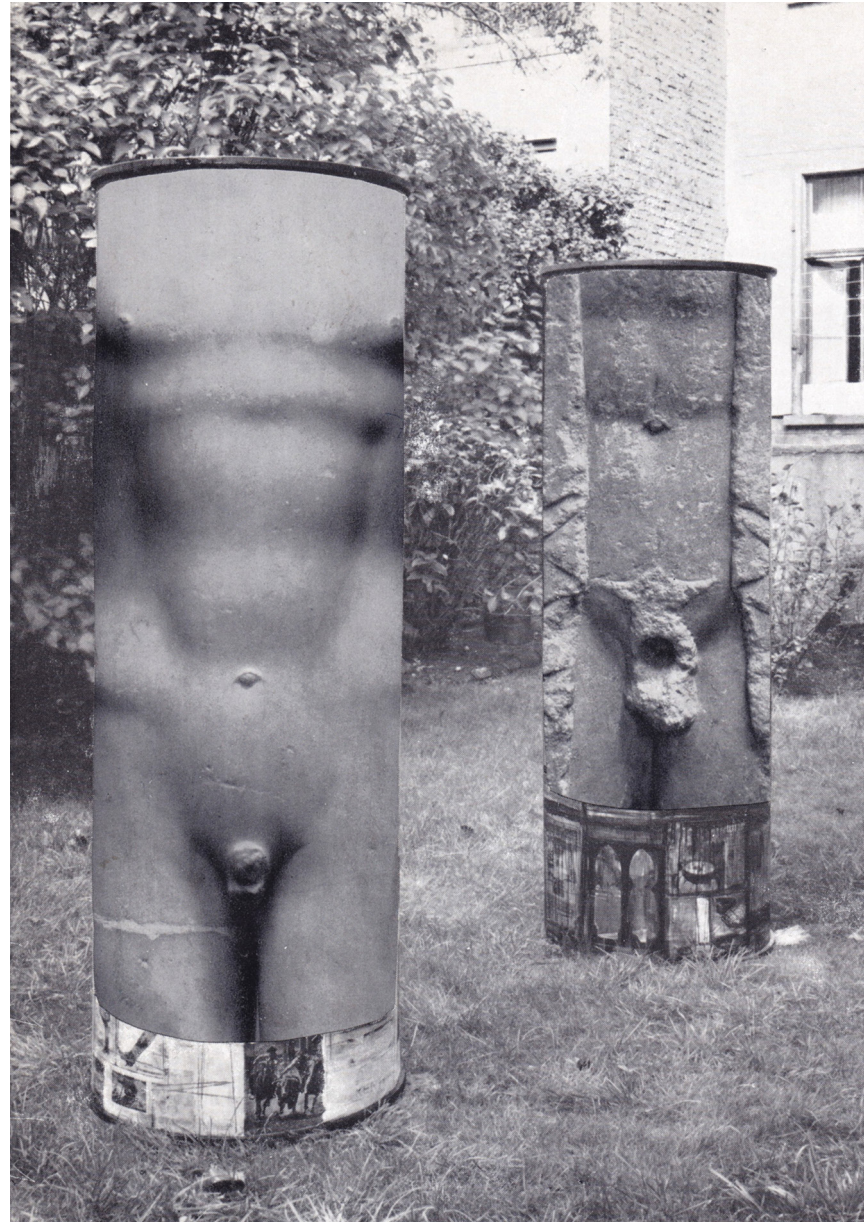
puhuttelevan sinua. Miten luonnehtisit pinnan, kosketuksen ja muodon merkityksiä työssäsi?

HK: Rakastan vanhan taiteen kuvastoa, vaikka otteeni on luonnostaan ironinen. Ehkä tämä on queeriä: että voi yhtä aikaa suhtautua johonkin intohimoisesti ja silti ottaa siihen ironista etäisyyttä. Olen tässä suhteessa muinaisen camp-kulttuurin lapsi.

Vanhassa taiteessa minua puhuttelee muun muassa ajatus tuttuudesta: kuvat ovat ikään kuin yhteistä visuaalista alitajuntaa, ainakin taidehistorioitsijan näkökulmasta. Vaikka otteeni on vieraannuttava ja riitasointuja viljelevä, lähtökohtana on jonkinlainen empatia. Olen työstänyt paljon

KUVA 5: Harri Kalha, Haptique I, kollaasi.

KUVA 6: Harri Kalha, Kaksi pystyä, kollaasi.

myös uskonnollista aihepiiriä ja Madonna-kuvia, vaikka en ole laisinkaan uskonnollinen ihminen. Henkevyys minua sen sijaan kiehtoo, ja se on minulle aistillisuuden sukua – eikä suinkaan sen vastakohta, kuten kristillinen moralismi haluaa uskotella.

Kuvanveisto ja keramiikka tuottavat haptisia, kosketusherkkiä pintoja, joihin voi uppoutua moniulotteisesti ja -aistisesti. Kollaasitekniikka tuo tähän omat mahdollisuutensa: litteään kuvaan voi rakentaa erilaisia syvyytasoja, ikään kuin palimpsestin tavoin.

Kollaasi ilmentää jo itsessään halua koskettaa: koskettaa paperia, koskettaa kuvaa, koskettaa katsojaa. Toisaalta kollaasi perustuu destruktion eikä vain dekonstruktion. Jotain täytyy hajottaa, jotain sellaista, mikä on alkujaan tarkoitettu arvokkaaksi itsessään. Se on aika armoton prosessi.

No Future

AK: Kellastuneet, aikansa eläneet (taide)kirjat saavat käsissäsi uuden elämän. Mieleeni tulee Roland Barthesin (1985) *punctum*-käsite: tunnut hakevan jotain yllättävää, jotain mikä pistää tai haavoittaa, roskaksi tuomitusta antikvaariaineistosta. Miten luonnehtisit suhdettasi käyttämäsi aineistoon? Miten valitset käyttämäsi materiaalin?

HK: Suhde on ristiriitojen sävyttämä. Kierrätys ei ole kiinnostavaa, vaan välttämätöntä. Arvostan vanhoja kirjoja sellaisenaan, joten olen aika tarkka siitä, millaiset kirjat joutuvat säälimättömään silppuriin. Tähän vaikuttavat kunto ja hinta – mitä rikkonaisempi retale, sen parempi. Arvokkain aineisto löytyy ilmaisjakelusta.

Onneksi minua kiehtovat näennäisessä mustavalkoisuudessa piilevät loputtomat sävyt, sillä vanhojen kirjojen kuvitus vastaa harvoin nykylukijan

tarpeita. Antikvaariset aarteet ovat asia erikseen – niihin en koske. Mutta subjektiivistahan tämä on, sillä yhden roska on tunnetusti toisen aarre.

AK: Puhutaan vähän teosten aiheisällöistä. Olet käsitellyt lisääntymisen teemaa sarjassasi *Baby Fever*. Kertoisitko siitä vähän enemmän?

HK: *Baby Fever* on teossarja, joka sai alkunsa vuosia sitten, kun havahduin tieteellisen sikiökuvauksen estetiikkaan – etenkin ruotsalaisen Lennart Nilssonin urauurtavissa, jo historiallisissa valokuvissa. Samoihin aikoihin esteettisen sikiöherätykseni kanssa tajusin, että omasta lapsettomuudestani oli tullut väijäämätön ja peruuttamaton tosiasia. Olin tutkimuksissa työstänyt niin sanotun antisosiaalisen teorian reproduktiokritiikkiä (ennen kaikkea Lee Edelmanin inspiroimana), joten tuntui luontevalta tutkailla myös kuvallisesti ambivalenttia suhdettani lisääntymisideologiaan. Tuloksena oli laaja sarja, jossa yhdistelin perinteikkyyttä henkiviä taidekuvia – etenkin keramiikka- ja posliinitaiteen representaatioita – biologis-tieteellisiin fetaalikuviin.

Jotkut kokevat lievää tyrmistystä, kun huomaavat kaunista kuvaa katsoessaan tutkailevansa sikiötä tai ihmisalkiota – ehkei karun luonnontieteellinen ”sikiö purkissa” -assosiaatiokaan ole kaukana? On jotenkin ironista, että joudumme tässä kohtaa tavallaan luonnollistamaan maailman luonnollisinta, tai siksi kuviteltua asiaa. Onko sikiö jotenkin pyhä? Vai näemmekö siinä sittenkin jotain groteskia? Ristiriitainen suhteemme periaatteessa söpöihin kuviin heijastaa erikoista arvomaailmaa ääneen lausumattomine tabuineen.

Identiteetti

AK: Entä millaisia laajempia merkityssisältöjä kuvat kantavat? Onko taiteella tehtävää, kuvalla agendaa? Voiko kuvalla olla poliittisia päämääriä?

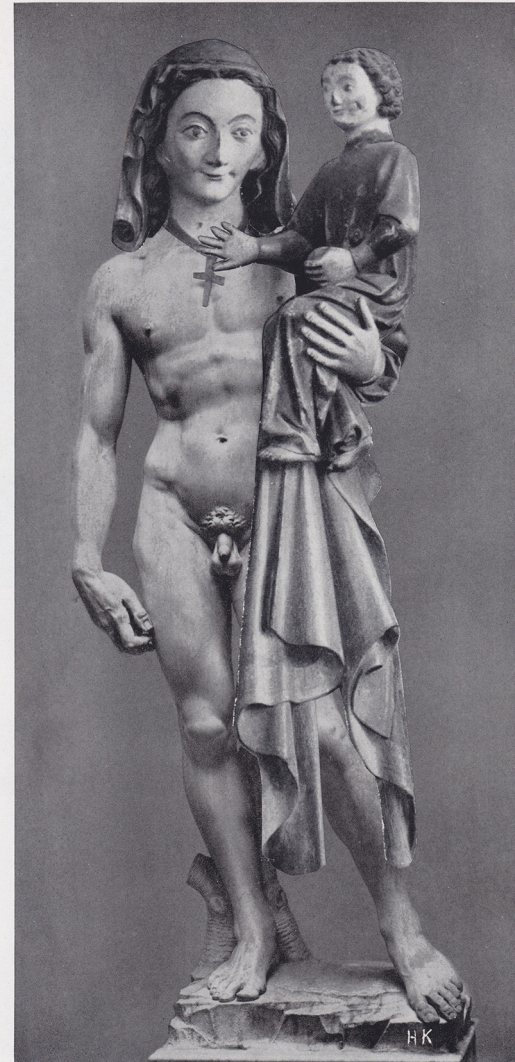

SPEYER, DOM. KRYPTA

17

KUVA 7: Harri Kalha, Hohto, kollaasi.

KUVA 8: Harri Kalha, Omakuva täydellisenä isänä, kollaasi.

DAVID

DAVIDE

DAVID

21

SQS
1/2022

50

Pervolinsi
Taidegalleria

Harri
Kalha
ja
Asta
Kihlman

KUVA 9: Harri Kalha, Kansakunnan isät, kollaasi.

HK: Totta kai kuvilla voi olla yhteiskunnallisia päämääriä, niitä voidaan myös tulkita poliittisin perustein ja hyötykäyttää poliittisesti. Tämä on vahvuus ja vaara.

Esimerkiksi äsken mainittu *Baby Fever* -sarja voidaan nähdä tiukkana yhteiskuntakritiikkinä, mutta yhtä hyvin sen voi nähdä elämänjanon ylityksenä tai lapsettoman haikeana yrityksenä jättää hyvästit isyyden mahdollisuudelle. Ja tyytyä tekemään visuaalisia jälkeläisiä – yhtä vimmaisesti kuin lapsia on tapana tehdä.

Henkilökohtainen on poliittista, ja taiteen vahvinta polttoainetta on henkilökohtaisuus. Henkilökohtaisen ei minusta kuitenkaan aina *tarvitse* olla tietoisena poliittista. Suhtaudun epäilevästi siihen, että taiteelle asetetaan

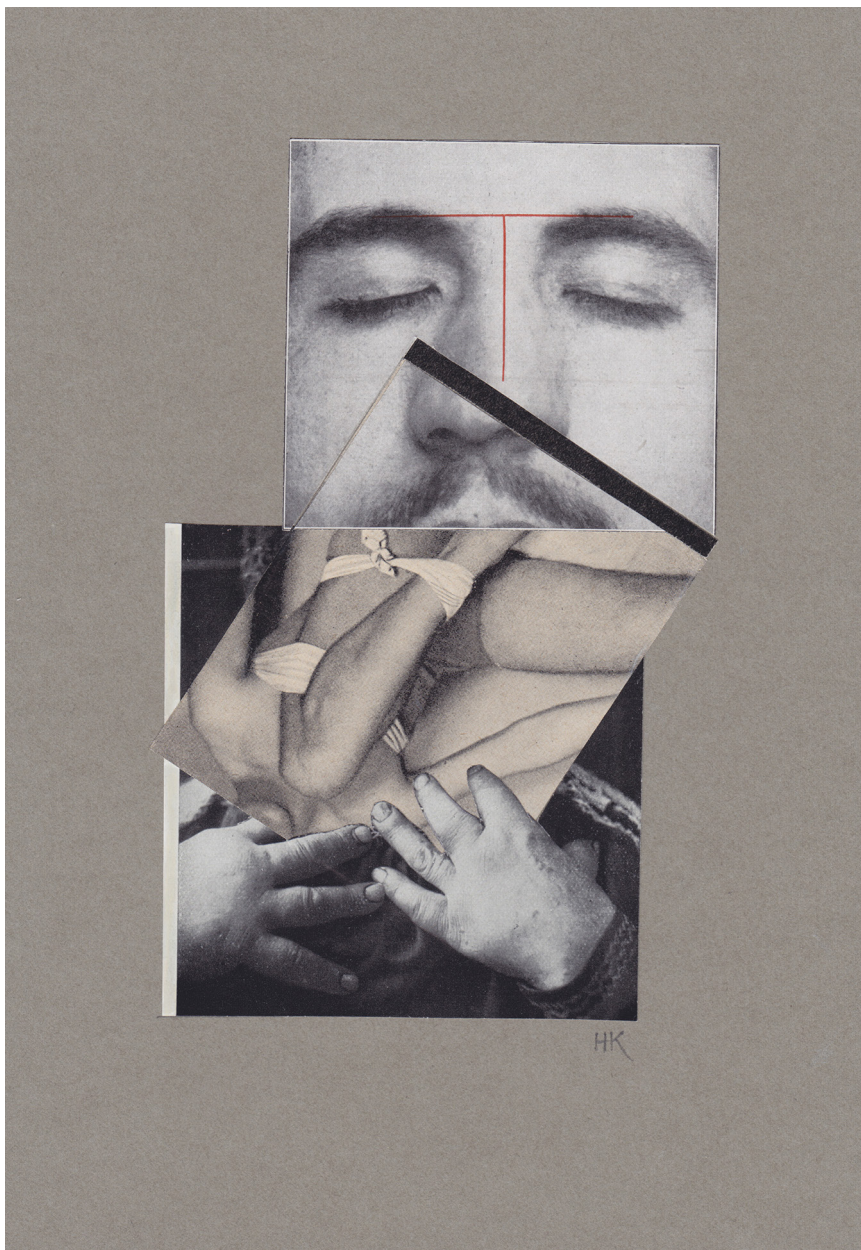

KUVA 10: Harri Kalha, Kaksi hääparia, kollaasi.

funktioita ikään kuin ulkoa tai ylhäältä päin. Taiteen tehtävänä ei voi olla hyvän tekeminen tai maailman parantaminen, sillä taiteeseen liittyy myös negatiivista viettienergiaa ja silkkaa turhuutta. Taiteessa täytyy voida tutkia myös olemassaolon pimeämpiä puolia.

Kauneus itsessään, kaikessa ”hyödyttömyydessään”, voi olla ihan relevanttia – tai kauneuden ja rumuuden välisen dialektiikan tapailu. Mitä vanhemmaksi tulen, sitä kiinnostavammaksi kauneus itsessään muuttuu, mutta sitä selvemmäksi samalla käy, ettei todellista kauneutta voi olla ilman niin kutsuttua rumuutta sen vastinparina.

Kysymyksesi liittyy olennaisesti myös queer-käsitteeseen. Queer on lopulta kategorisoiva termi, ja taide rimpulee kategorioita vastaan. En tee

KUVA 11: Harri Kalha, Valkoinen ja musta palkki, kollaasi.

KUVA 12: Harri Kalha, Loksahdus, kollaasi.

tietoisesti queer-taidetta enkä kutsuisi itseäni queer-taiteilijaksi, mutta taiteessani on todennäköisesti aina oleva queer-vivahde tai -taso, halusin tai en. Queer-teoriassa puhutaan kuitenkin yllättävän harvoin halusta, vaikka se on tekijä, joka on ollut työni johtimena alusta loppuun. Ehkä se on kuvaavaa, ettei kysymyksissäsi mainita halua lainkaan? Parempi niin! [nauria]

Mutta katsojan silmässähän se agenda lopulta lymyää. Miten siis itse koet: onko töilläni sinun mielessäsi yhteiskunnallisia ulottuvuuksia ja jos, niin millaisia ne sinusta olisivat?

AK: Jään miettimään tätä. Ehkä vaihdammekin rooleja seuraavassa haastattelussa! [naurua yhteen ääneen]

Mutta miksemme tosiaan puhuisi halusta taiteen johtimena ... Esimerkiksi Touko Laaksonen, jota olet tutkinut (Kalha 2012), korosti tätä piirrettä työnsä lähtökohtana. Pystytkö samaistumaan Laaksosen kuvantekemiseen?

HK: Kyllä ja ei. Samastun vimmaiseen viettienergiaan, ehkä tarkkaan piirustusjälkeenkin, mutta tiedostan samalla, että historiallinen konteksti on meillä aivan eri, eikä ”Tomia” enää tai juuri nyt tarvita Suomessa – Venäjällä, Unkarissa ja Puolassa kyllä tarvittaisiin. En ole erityisen kiinnostunut seksuaalisuuden naapurinpoikaistamisesta, Finlayson-Finlandista. Arvostan kyllä riettailevaa kuvastoa, mutta puhtoisten reippailijoiden sijaan minua inspiroi rujous, jopa raadollisuus.

Tämän päivän kuvataiteen johtimeksi Tom of Finland -kuvasto on yhtäältä liian pehmoa ja kuluttajaystävällistä, toisaalta liian pornoa yksitotisuudessaan. Mutta historiaan nuo pietteillä sommitellut hymyöjät istuvat kuin nyrkki silmään!

AK: Sommittelusta puheen ollen, pinnan aistikas jäsentely ja ornamenttiikka tuntuvat vetävän sinua puoleensa. Tämä saa minut jälleen ajattelemaan tutkimuksiasi, etenkin teosta *Birger Kaipainen* (2013), jossa analysoit taiteen ornamenttikielteisyyttä kiintoisasti, myös sukupuolen ja seksuaalisuuden näkökulmasta. Miten itse näet tällaiset teemat, kun puhutaan kuvataiteellisesta ilmaisusta?

HK: Olen totta kai otettu, kun vanhat tutkimukseni noteerataan, mutta huomaa samalla hieman turhautuvani. En nimittäin itse ajattele vanhoja kirjoituksiani lainkaan, kun teen kuvia! Tiedän toki analysoineeni aikoinaan vaikkapa ornamentin käsitettä, mutta tuo tietoisuus pysyttelee työskennellessäni täysin taka-alalla.

Koristeellisuus kiehtoo minua paitsi dialektisena käsitteenä myös aistillis-visuaalisena elementtinä ja kauneuden osatekijänä. Tiedostan tietysti, millaisia misogyynisiä, homofobisia ja eksotistis-rasistisia asenteita koristekieltoon aikoinaan liittyi, mutta se ei ole taiteellisen työn motiivi, eikä edes alibi. Sanotaan siis yksinkertaisesti se, minkä jo totesitkin, että ornamentti ja aistillinen pinta vetävät minua puoleensa. Koska korkeakulttuuri on tavannut työntää näitä luotaan, tunnen niihin vetoa.

Ambivalenssi

AK: Kun keskustelee kanssasi, esiin tuntuvat nousevan ajatus pinnan ja syvyyden välisestä jännitteestä sekä toisaalta ambivalenssin käsite, johon viittaat tuon tuostakin. Mitä mieltä itse olet näistä ja näiden merkityksestä?

HK: Pinta ja syvyys ovat taiteessa alati kiehtovia käsitteitä, koska niillä voidaan viitata melko konkreettisiin, esteettis-visuaalisiin tekijöihin, mutta myös moraalisiin arvottaviin ja sisällöllisiin merkityksiin. Kyse on dialektisesta rakennelmasta. Pinta–syvyys-vastakkainasettelu on varsin omalaatuinen kulttuurinen konstruktio, jossa pinta on pitkään ollut toiseutuksen uhri. Nämä vastavoimat ruokkivat kuitenkin toisiaan ja ovat suorastaan riippuvaisia toisistaan.

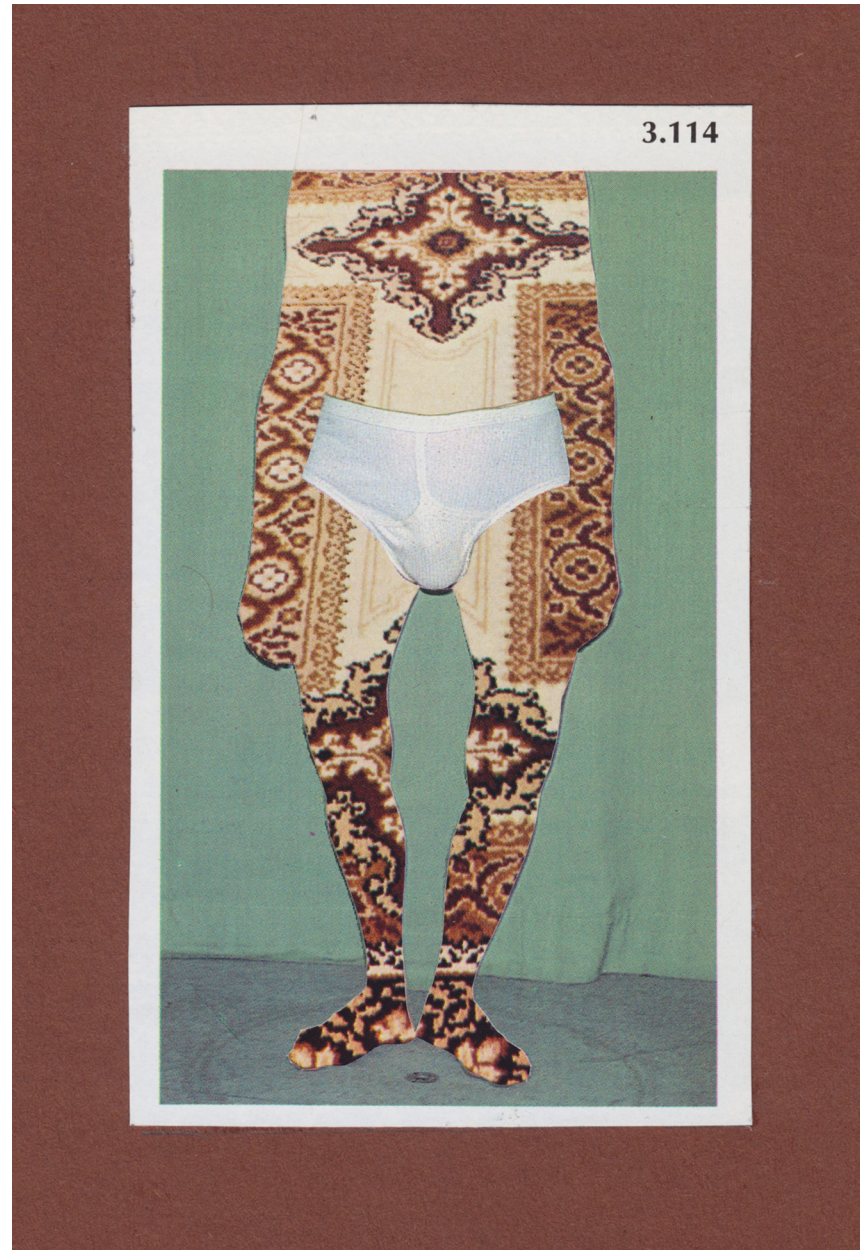
Syvyys voi olla tasoja kuvassa, mutta se voi olla myös käsitteiden kerrostumaa. Käsite ei kuitenkaan ole kaikki kaikessa; tunne ja tunnelma ovat minulle vähintään yhtä tärkeitä. Tunteen tasolla pinta ja syvyys voivat tavallaan kohdata, jopa sulautua yhteen samalla, kun ne muuttuvat muodollisista käsitteistä sisällöllisiksi.

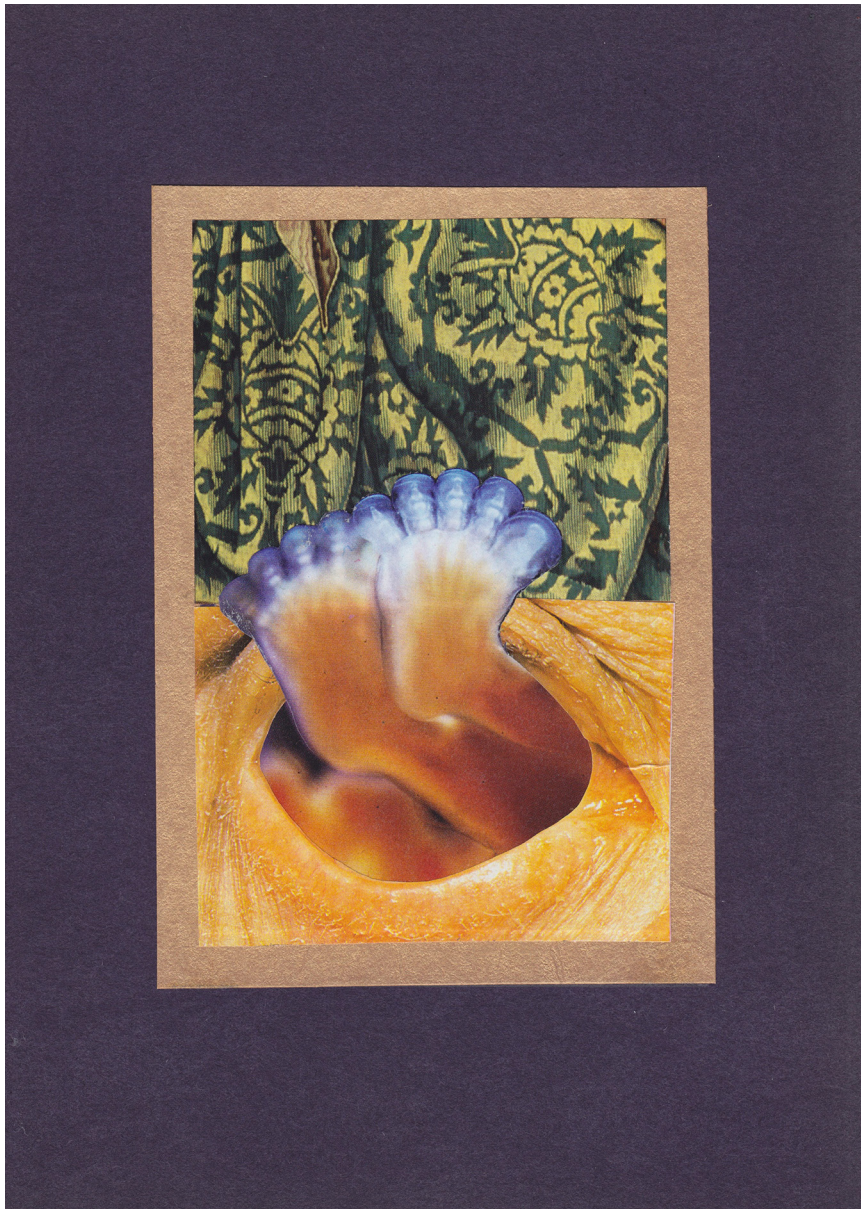
Ambivalenssin käsite lienee kaiken tekemiseni ytimessä. Oletan, että se kytkeytyy pohjimmiltaan halun dialektiikkaan: kuvien tekeminen on pohjimmiltaan torjutun tai toiseutetun halun ulottuvuus. Mutta tämän

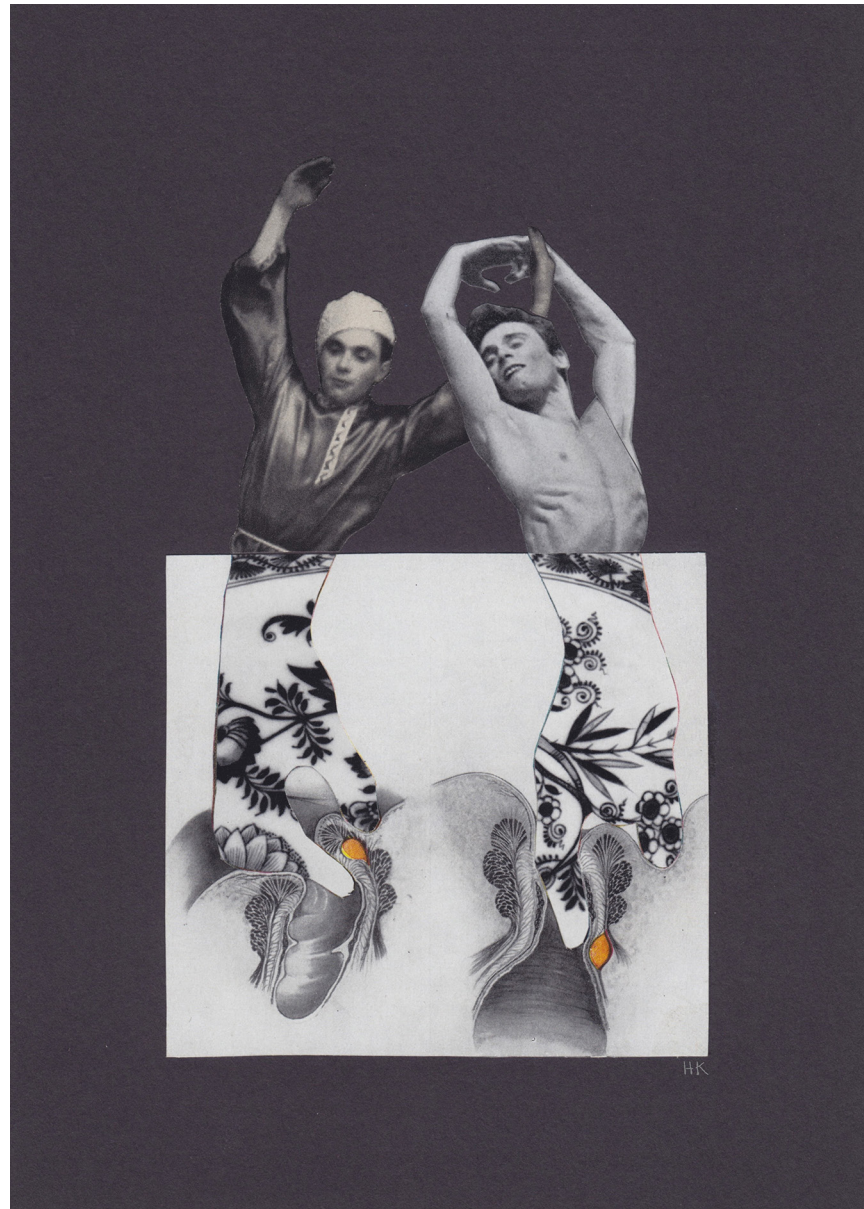
KUVA 13: Harri Kalha, Domestic scene, kollaasi.

KUVA 14: Harri Kalha, Tattoo, kollaasi.

KUVA 15: Harri Kalha, Silmäterä, kollaasi.

KUVA 16: Harri Kalha, Pace Vaaskivi, kollaasi.

sanoessani teen ehkä karhunpalveluksen kuvallisen ilmaisun hauraille sisällöille, jotka eivät ole kaikilta osin verbalisoitavissa, ainakaan näin ykskantaan.

AK: Taannoisessa Petra Lehtoruusun (2022) haastattelussa luonnehdit taiteesta kirjoittamista tulkkausprosessiksi: subjektiivisen elämyksen konkretisoimiseksi verbaalikeleksi, jotta sen voi jakaa jonkun muun kanssa. Miten vertaisit tätä visuaaliseen ilmaisuun ja kuvien tekemiseen? Millainen rooli kuvantekijällä on tulkintaprosesseissa?

HK: On toki eri asia tulkata toisen ilmaisua ja ilmaista itse. Mutta molemmissa vaaditaan heittäytymistä, jonkinlaista avoinna olemista. Sanoisin, että taiteesta kirjoittaminen on parhaimmillaan seikkailu, ja sitä on myös kuvien tekeminen. Kummassakaan ei tiedä, mihin lopulta päätyy, kun ensimmäisen sanan tai viivan tai paperipalan asettaa.

Taidepuheen ideologiset ulottuvuudet ovat pitkään kiehtoneet minua tutkijana, enkä pysty täysin vapautumaan tästä tietoisuuden painolastista, vaikka olenkin siirtynyt visuaalisen ilmaisun pelikentälle. Tilanteenihan on sikäli erilainen kuin monen kuvataiteilijan, että pyrin vapautumaan verbaalisen eksplikoinnin konventioista, kun taas kuvataiteen yhtenä (ei suinkaan ainoana!) tendenssinä on lähentyä verbaalista tai vähintään käsitteellistä kommentaaria. Itse koen, että tulkinta-avaruus kutistuu, jos konseptit ovat liian kirjaimellisia.

Taistelu verbaalisuutta vastaan lienee kuitenkin jo hävitty; sehän paljastuu viimeistään töiden nimissä. Kunpa malttaisinkin tehdä pelkkiä ”nimettömiä”! Vaikka työstän kollaaseja tekniikka- ja visuaalisuuspainotteisesti, myös käsitteellinen painotus on kohdallani väistämätön. Ehkä se lopulta tekee kuvista itseni näköisiä. Taide on yhteiskunnan peili, mutta jos se ei ole tekijänsä näköistä tai oloista, jotain olennaista on menetetty.

Kirjallisuus

Bartes, Roland. 1980. *Valoisa huone (La chambre claire 1980)*. Suom. Martti Lintunen, Esa Siironen, Leevi Lehto. Helsinki: Kansankulttuuri / Suomen valokuvataiteen museon säätiö.

Kalha, Harri. 2005. *Tapaus Magnus Enckell*. Helsinki: SKS.

Kalha, Harri. 2012. *Tom of Finland. Taidetta seksin vuoksi*. Helsinki: SKS.

Kalha, Harri. 2013. *Birger Kaipiainen*. Helsinki: SKS.

Verkkosivu tai muu aineisto

Kalha, Harri. 2020. Taiteilijan lausunto, La Differance – toiseuden tematiikkaa -näyttely, Hämeenlinna.

Harri Kalhan instagram-tili: <https://www.instagram.com/harri.kalha/>

Harri Kalhan verkkosivut: <https://harrikalha.webnode.fi/>

Julkaisemattomat lähteet

Lehtoruusu, Petra. 2022. Petra Lehtoruusu haastattelee Harri Kalhaa: Tutkijuudesta kirjoittajuuteen: Akateemisuuden ambivalenssi. *Tekstin nautinnosta. Kuvan luennasta kirjoittamisen aktiin*. Toim. Asta Kihlman. Helsinki: SKS.